

מרים ברץ -

הרפתנית הראשונה בארץ ישראל

מיטל לוי - דגניה א'

מרים ברץ היתה מאז ומתמיד סמל מופת של ציונות, חקלאות ורפתנות, בעודה מתפקדת כאישה ואם לשבעה ילדים. שלושה דורות אחרי זמנה, מגיעה צעירה בדגניה ועושה עבודת גמר על מרים ובהמשך גם קובעת בול לציון הרפת הקיבוצית המתחדשת מרים אוסטרובסקי ברץ נולדה בבוגסלב שבאוקרניה ב' כסלו תר"ן 23.12.1889 ונפטרה בדגניה א' בב' טבת תשל"א 30.12.1970.

מרים ברץ עלתה ארצה ב-12.9.1906 ולאחר מספר שנים הגיעה לחדרה, שם התהוותה ה"קומונה החדרתית", קבוצה אשר קיבלה את הצעתו של ד"ר ארתור רופין לעבור לאום ג'וני ולעבד את אדמתה (לימים דגניה). ב-1910, עשרה גברים ושתי נשים עלו ליישב את המקום. כעבור שנתיים נישאה מרים ליוסף ברץ. הם היו הזוג הראשון בדגניה וחיו שם כל ימי חייהם.

יוסף ברץ עסק בפעילות ציבורית מטעם מסגרות שונות, ביניהן "הפועל הצעיר" ובשל כך נעדר מביתו תקופות ממושכות. מרים נותרה בדגניה, גידלה שבעה ילדים ועבדה ברפת יותר מארבעים וחמש שנה.

באום ג'וני הם שאפו להקים משק חקלאי המבוסס על לול, רפת, גידולי שדה וכו'. משק אשר יהיה מבוסס רק על עבודה יהודית, בשונה ממשקים שהוקמו ע"י העלייה הראשונה אשר נשענו על עיבוד חקלאי של ערבים.

בשנת 1910 הרפת בדגניה מנתה פרה אחת בלבד, פרת "בלדי" ועל חליבתה היה אחראי אחד מחברי הקבוצה.

מרים נסעה לביקור הוריה ברוסיה ובחזרתה היא בקשה להיות חקלאית ולחלוב את הפרות, אך חברי הקבוצה סרבו בטענה ש"הפרה הערבייה הפרועה תהרוג את הבחורה שתנסה לגעת בה". מרים נתקלה בחוסר שוויון בקבוצה אשר הגדירה עצמה ודגלה במעמד פוליטי - כלכלי לנשים ולגברים, שוויון מלא בין המינים. מרים שהיתה חסרת מיומנות חליבה לא הרפתה.

בארץ, באותה תקופה, הרפת היתה חלק מהמשק הערבי המסורתי. גידול הבקר הערבי היה מצומצם ועיקר ייעודו היה לעבודות השדה. באם היה בקר במשק הבית הערבי, החליבה והטיפול בו היו מתפקידיה של האישה. לכן מרים בקשה עזרה מ"זקיה" אשתו של אבו רחים, השיך הזקן של הכפר אום ג'וני וכך היא למדה לחלוב.

מרים מספרת שהיתה צריכה ללבוש שמלה ערבית ומטפחת על ראשה ולזמזם לפרה מנגינה ערבית וכך הפרה נתנה לה את חלבה. למעשה מרים העמידה את הקבוצה

בפני עובדה מוגמרת וכשהגיע החבר אשר היה ממונה על החליבה לחלוב את הפרה, החלב כבר היה על הכיריים. ב-1912 עברו חברי הקבוצה למקום קבע, היכן שדגניה כיום. הרפת היתה בנויה באבני בזלת, תקרת העץ והתאורה היתה אור שהופץ מפנסי נפט (כיום הרפת משמשת כאולם קולנוע והיא חלק ממכלול בתים משוחזרים של ראשית דגניה).

הרפת מנתה כשלוש פרות וכשרצו חברי דגניה להפוך את הרפת לענף מסחרי, רכשו כאחת עשרה פרות נוספות. הרפת סיפקה כמות חלב שמחצית ממנה שימשה את מטבח הקיבוץ ומהשאר הכינו מוצרי חלב שונים שניסו למכרם בטבריה, אך נכשלו וזאת משום שתושבי הסביבה העדיפו לקנות תוצרת ערבית, שהיתה זולה יותר.

בשנת 1914 פרצה מגפת הדבר והעדר כמעט והושמד כליל. מרים שראתה עצמה כאחראית לכך משום חוסר הידע שהיה לה בנושא זה, החליטה ללמוד את נושא הרפתנות בבן שמן.

וכך, לקחה מרים, ערב מלחמת העולם הראשונה, את שני ילדיה: גדעון בן שנתיים ודבורה בת חודשיים ונסעה לבן שמן לתשעה חודשים. בבן שמן היא למדה את המקצוע. היא חולבת בלילה בעוד ילדיה נשארים לבדם בחדר.

מעשיה נתקלו בביקורת חריפה מצד אנשי דגניה ובן-שמן,

אך היא הוכיחה שהיותה אם לא הפריע לה בדרכה המקצועית. היא לקחה את ילדיה לרפת וכך קבעה עובדה כי, אפשר להיות

היה היה פעם

מרים היתה פורצת דרך בתחומים רבים. היא היתה שותפה להקמת הקיבוץ הראשון, היא ויוסף היו הזוג הראשון שנישא בדגניה וילדם היה הבן הבכור של הקבוצה.

היא פרצה דרכה בתחום העבודה, אשר נחשב תחום המיועד לגברים וזאת למרות הערכים השיוויוניים עליהם בוססה האידיאולוגיה הקיבוצית. היא פילסה דרך לנשים שיבואו אחריה בתנועה הקיבוצית ככלל ובדגניה כפרט. כיום אני, דור שלישי בקיבוץ דגניה א', כמעט ולא רואה נשים אשר משתלבות במקצועות החקלאות, מקצועות הנחשבים כגבריים. לדעתי בימינו, אילו הנשים היו רוצות להשתלב במקצועות החקלאיים הדלת היתה פתוחה בפניהם. אך קודם כל, זה תלוי ברצון שכנראה אינו קיים. למעשה מרים פילסה דרך אשר אין לה המשך.

"הייתי קרובה לכל פרה ופרה, כל פרה שנתעברה... כל עגלה שנולדה היו לי לחוויה גדולה... לחבלי היצירה הקשים היה טעם, המלחמה על כל דבר קטן וגדול היתה כדאית, כל זה קשר אותנו יותר ויותר לענף... נדמה לי כי כל אשר אני מספרת מכנים עתה הצעירים שלנו "ציונות". הציונות הזאת מילאה תוכן את חיינו". (תיק מרים ברץ, מתוך עלון חג העשור, ארכיון דגניה א') ■

היתה ידנית ונעשתה ע"י ישיבה על שרפרף. בשנות הארבעים הוכנסה לרפת מכונת חליבה ניידת אשר מקלה על עבודת הנשים. הרפת היתה מקור גאווה לרפתניות והיוותה ענף חשוב ומרכזי בקיבוץ.

ב-1956 הוקם בדגניה מכון חליבה בעל עיקרון שונה וחדשני: לא החולב הולך אל הפרה כי אם הפרה באה אל החולב. בעקבות כך מרים עוזבת את הרפת בדגניה והולכת לעבוד במטבח.

מרים ברץ תרמה רבות לפיתוח תחום ענף הרפת בארץ. היא כתבה בירחון "השדה" ואף הרצתה בכינוסים של התאחדות מגדלי הבקר. היא זכתה בפרס צימרמן, פרס שהוענק לה מטעם "החקלאית" בזכות תרומתה לענף הבקר בארץ.

לאורך כל השנים מרים התמודדה עם בעיות שונות. מצד אחד הרפת אותה כה אהבה וראתה בה כהגשמת המפעל הציוני ומצד שני גידול ילדיה. הקיבוץ עדיין לא ידע כיצד לקבל הקמת משפחה, ובה בעת לאפשר לאם צעירה להמשיך לעבוד. מרים שלא היתה מוכנה לוותר, לקחה את ילדיה עימה לעבודה, עד שנמצא פיתרון בקיבוץ והוא טיפול וחינוך משותף בילדים (לא לינה משותפת). לא אחת טענו נגדה כי העדיפה את העבודה ברפת על פני ילדיה.

אם וגם לעבוד.

ב-1925 העדר בדגניה כבר מונה כחמישים וחמש פרות. ברפת מתגלות בעיות שונות בהזנת הפרות ולכן הוחלט באסיפת הקיבוץ שמרים תיסע להשתלמות בהולנד. למרים חמישה ילדים והיא זוכה לביקורת רבה על השארת ילדיה בקיבוץ בעודה נוסעת. מרים מתקוממת - וכי מה שונה נסיעתה מנסיעותיו הרבות שאותם עושה בעלה בשליחות המפעל הציוני?

יוסף, בעלה של מרים, תמך בה לאורך כל הדרך והתחייב כי יישאר בבית עד לשובה. וכך ב-1925 נסעה מרים לשליחות של חצי שנה בהולנד. בחזרתה ארצה יישמה את אשר למדה ומצב הרפת השתפר מאוד. עיקר השיפור היה בתחום ההזנה והגידול ומרים הופכת לאחת הרפתניות הטובות בארץ.

ב-1936 מרים נסעה שוב, אך הפעם לארה"ב ושם היא למדה כיצד להתמודד עם מחלת הפה והטלפיים, מחלה אשר תקפה את הרפת בדגניה מספר פעמים ואת רפתות הסביבה. מרים נסעה לשמונה חודשים ולה כבר שבעה ילדים. בשנים אלו הרפת בדגניה היתה נחלת הנשים בלבד. ע"מ להתקבל לרפת היה צריך את הסכמת מרים ושאר החברות. העבודה היתה פיזית ותובענית, סביב השעון, כי החליבה

מיטל לוי

- דור שלישי לבני דגניה א'
- בת למשפחת רפתנים, אביה ריכז את הרפת, שנים הרבה
- לומדת עיצוב גרפי מיוחד בתל אביב
- עשתה עבודות מקצועיות שחלקן סבבו את הרפת
- הכינה סידרה של בולים מתמונות הרפת
- עשתה עבודות גמר על מרים ברץ הרפתנית הראשונה בישראל
- שולחת את המאמר והתמונות, במסגרת מבצע "צילום עם סיפור", בהערכה רבה לכל העוסקים ברפתנות.

מסיפורי שלמה דורי

הכרתי היטב את מרים ברץ ויש לי שני סיפורים עליה:

1. פנו לד"ר שאול אדלר ובקשו ממנו לפתח חומר חיסון נגד קדחת הקרציות. שאול שלא היה וטרינר, נסע למשקים לראות על מה מדובר. כשהגיע לדגניה א', סיפרה לו מרים ברץ שעגלה שחולה בתילריה ובדרך הנס שורדת ולא מתה, לעולם לא תחלה יותר בקדחת קרציות.
- מזה ד"ר אדלר הוציא מסקנה שיש סיכוי לחיסון בחומר מוחלש נגד תילריה, על סמך זה הוא פתח את החיסון נגד תילריה.
2. למרים היו שבעה ילדים והיתה לה הזכות ללדת את הילד הראשון שנולד בקבוץ, קראו לו גדעון. בימים ההם עוד לא היה פילוג בקבוצים ואנשי המושבים היו בדגניה לפני ייסוד נהלל. דבורה דיין ילדה את בנה משה שבועות אחדים אחרי לידת מרים ברץ. לדבורה לא היה חלב אם ואילו למרים היה חלב בשפע והיא לקחה עליה את המשימה להניק את שניהם.
- ראשית הניקה את גדעון, שמה אותו באבוס, הלכה לחלוב פרה, חזרה להניק את משה ושבה לחלוב עוד פרה... ■

דעות

ממשק ההזנה והרכב המנה ברפת

נוסחת הטיפול והתשלום (שם בארצות הים), עומדת לאורך זמן וכשצריך יש מי שמתמחה בחלב לגבינות, בוחר בגנטיקה המתאימה ומקבל תשלום בהתאם. יש מי שמתמחה בחלב ניגר ובונה ברפתו, מראש ולאורך זמן, ממשק אחר.

אנחנו אחוזי תזיזת ותנודות שאם לא נדע לעצור את המטוטלת נמצא עצמנו יותר ויותר נחשפים לייבוא מאותם מקומות שהשכילו להתמחות ולהתמיד ולרוץ מרתון.

חלוצי הציוניות חלמו ליצור אדם חדש. אדם עובד, זורע, קוצר ומייצר. התזיזת הישראלית חולמת כנראה בקצב שונה והיום נעבור כנראה כולנו לייצר חלב דל מוצקים, כשר למהדרין, כזה שאוסר על עבודת היהודי החדש ברפת בימי שבת חג ומועד, אחרת יפסל המהדרין ונרוויח פחות. אמרו לנו לאחד רפתות, הפנמנו ובחלקנו אפילו בצענו אבל לא לקחנו בחשבון שברפת הגדולה ובמעבר למרכזי רווח ושותפויות, ננתק את הקשר בין בעלי הרפת לענף, נקטין נוכחות שלנו ושל ילדינו ונפגין לטובת פתרון האבטלה בארצות המזרח.

ציונות מודרנית של כסף ועבודה זרה זהו המסר החדש. מה שישאר יהא אולי השיר על חורשת האיקליפטוס וריח המלוח, אבל לא נדע את הריח ולא נריח. ■

שופר קרוכ - החקלאית

רפת בישראל זהו ענף חריג ומוזר בנוף הרפת העולמי. פעם עודדו אותנו לייצר הרבה נוזלים ולא חשוב תכולת החלב. פעם אחרת אמרו לנו לייצר בחורף כשקל ואל תדאגו, אנחנו נייבש את העודפים לקיץ. לימים אמרו לנו שלא רוצים את עודפי החורף וצריך לצנן את הפרות ולהעביר חלב לקיץ. ספגנו את ההתייכרות והירידה בייצור כי אנחנו ממושמים, שיינו את מגמות הטיפול ודחינו הזרעות. התחלנו לבנות עדר אחר כי ככה אמרו שצריך. פעם בנו נוסחת חמ"מ לעידוד תכולת השומן עם קנס לנוזלים, אחרי זמן שונתה הנוסחה לעידוד החלבון וביטלו את קנס הנוזלים. היום בצנרת נוסחה חדשה עם פחות תשלום לשומן, עידוד יחסי לחלבון אבל, בגדול פחות תשלום למוצקים ועידוד לנוזלים. העבודה ברפת על מנת שתצליח, צריך שיהא בה מאוירת הספורט, אבל לא זה של ריצת 100 מטר בפחות מ-10 שניות, אלא זו של ריצת המרתון המדודה והעקבית שיש בה קצב, תכנון ארוך טווח והישגים בעלי בסיס איתן לאורך זמן.

באמריקה יודעים כולם את הרכב המנה. תירס באזור גידול התיירס. אספסת כי זה טוב ותרכיזים שונים כי כך צריך. ככה האכילו פרות בשנה שעברה, השנה וגם בשנה הבאה. באירופה נראה יותר שיעורה זון, עם כניסה איטית והדרגתית של תירס.

אורופאק - הכלורטראציקלין היחידי המאושר לשימוש בעגלים לבשר

לייצור (של התכשיר הסופי, לא של החומר הפעיל). על בטיחותו של התכשיר **אורופאק** בהזנת בעלי חיים שתוצרתם מיועדת למאכל אדם תעיד גם העובדה שאורופאק מאושר לשימוש עם אפס ימי המתנה באנגליה ובארצות הברית, לתרנגולות המטילות ביצי מאכל. מוצרים דומים, אשר אינם מאושרים לשימוש בבקר או שאינם רשומים כלל כחוק בישראל, משווקים בשוק על ידי גורמים מסחריים, במחירים נמוכים ממחיר **האורופאק**. גם תכשירים אחרים ממשפחות אחרות, כגון סולפון למיניהן, משווקות על ידי חברות גדולות ומכובדות, אולם תכשירים אלו לא עברו כל אישור לשימוש בבקר, והמשמעות היא זיהום של שרשרת המזון ההומאני בתרופות לא מאושרות, אשר לא נבחנו על ידי הגורמים המוסמכים. לסיכום, על הבוקרים, בידיעה ובתמיכת הרופאים, לאמץ סטנדרטים גבוהים של שימוש - אך ורק בחומרים מאושרים.

המאמר נכתב על ידי אהרני בן-זאב

מנכ"ל א. ב. ז. ייעוץ ושיווק בע"מ

נציגי אלפארמה בע"מ, ALPHARMA Animal Health Division

החטיבה למחלות בעלי חיים, בישראל.

א.ב. ז. ייעוץ ושיווק בע"מ טל. 08-9316690, 054-7931966

לפני כשנה אושרה מחדש בישראל ההתוויה של התכשיר האנטיביוטי **אורופאק** לשימוש בעגלים לבשר. **אורופאק** (קומפלסק קאלציום של כלורטראציקלין) מיועד למניעה וטיפול בדלקת ריאות ובמחלות נשימה. **אורופאק**, מתוצרת אלפארמה ארה"ב, הינו מוצר בעל מוניטין עולמי, המשרת באמנות את ענף הבקר בארץ ובעולם מזה עשרות שנים.

בעבר הלא רחוק היתה תקופה בה משרד הבריאות לא חידש את ההתוויה לבקר לתכשיר בארץ ודרש מהיצרן מבחני שאריות חדשים של התרופה בעגלים, המיועדים בסופו של דבר למאכל אדם. אנו, העוסקים בהזנת בקר, לעיתים רואים עצמנו כמאכילי בעלי חיים, אך בל נשכח כי למעשה אנו מייצרים מזון לבני אדם, ואנו, ילדינו, משפחותינו וחברינו ניזונים ממנו. לכן, קיימת חשיבות רבה לשימוש במוצרים המאושרים כחוק על ידי משרד הבריאות, לאחר שנבחנו בקפידה ועמדו בסטנדרטים המחמירים. **אורופאק** הינו הכלורטראציקלין היחידי המאושר לשימוש בארה"ב, אירופה, ניו-זילנד, אוסטרליה ודרום אפריקה - לבקר.

חברות מסחריות שונות במזרח הרחוק נוהגות לכוון מוצרים שונים בשמות דומים, אך איכות המוצרים שלהם מעולם לא עמדה בסטנדרטים מערביים, קרי רשויות הבריאות של ארה"ב ואירופה. חברות מסוימות מנסות לעקוף נושא זה על ידי אריזה מחדש של החומר באירופה, היות ולפי החוק, אריזה מחדש נחשבת

*חברות מספרות מהשטח